

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

ADAMSKI I.: Wyrównanie poziomu rozwoju rolnictwa krajów socjalistycznych. Gospodarka Planowa, Warszawa 1963, nr 8—9, s. 63—75.

Poziom rozwoju rolnictwa krajów socjalistycznych przedstawiony jest w sposób przejrzysty na wykresach dla okresu lat 1950—1961. Produkcję roślinną charakteryzują plony zbóż, ziemniaków i buraków cukrowych; produkcję zwierzęcą — produkcja mięsa i mleka na 1 ha użytków rolnych na głowę ludności.

Dla ustalenia stałego trendu rozwojowego zastosowano metodę najmniejszych kwadratów; w celu wykazania różnic między poziomem wyjściowym a końcowym wyprowadzono wskaźniki wzrostu, przyjmując poziom roku 1950 = 100. Ponadto zostały przedstawione wskaźniki rozpiętości wyjściowych i końcowych poziomów analizowanych wielkości.

Jak wykazują przeprowadzone badania, w latach 1950—1961 nastąpiło zmniejszanie się dysproporcji w poziomie rozwoju rolnictwa krajów socjalistycznych przy ogólnym wzroście produktywności rolnictwa. Tempo wzrostu w krajach o niskim poziomie rolnictwa (Bułgaria i Rumunia) było wyższe, niż w bardziej rozwiniętych. Rolnictwo ZSRR mimo swej względnej ekstensywności odznaczało się w tym okresie wysokimi parametrami opisywanych zjawisk.

Oprócz obszernych przedstawień graficznych omawianego tematu artykuł zawiera szczegółowe objaśnienia i informacje w tekście.

CHOŁAJ H.: Zagadnienie zjednoczeń rolniczo-przemysłowych w ZSRR. Ekonomista, Warszawa 1963, nr 6 s. 1167—1180. Streszczenie rosyjskie i angielskie.

Zjednoczenia rolniczo-przemysłowe są tą formą organizacyjną łączenia produkcji rolnej i przemysłowej, która pod wspólnym kierownictwem przy uwzględnieniu w niezbędnych proporcjach powazań międzygałęziowych pozwoli na najbardziej efektywne wykorzystanie zasobów materialnych i siły roboczej. Powstaniu tych zjednoczeń zaleconych uchwałą Partii w 1961 r. przydaje się obecnie duże znaczenie.

Istnieje kilka rodzajów organizowania zjednoczeń rolniczo-przemysłowych:

1) Tworzenie przedsiębiorstw przemysłowych w obrębie sołchozów i kołchozów, przy czym w ostatnim wypadku ma się to dokonywać w drodze organizowania międzykołchozowych przedsiębiorstw przetwórczych.

2) Umocnianie więzi między państwowymi przedsiębiorstwami przemysłowymi i kołchozami przez tworzenie stałych baz surowcowych, początkowo przez system kontraktacyjny, a następnie przez utworzenie zjednoczenia rolniczo-przemysłowego.

3) Tworzenie międzykołchozowych punktów wypasu bydła i trzody przy przedsiębiorstwach przemysłowych, cukrowniach, gorzelnach.

W końcu autor omawia szczegółowo historię powstania w latach dwudziestych koncepcji rolniczo-przemysłowych kombinatów oraz dyskusję jaka rozwinęła się wokół tego. Negatywny stosunek do tych projektów w okresie kultu jednostki zahamował wszelką inicjatywę.

COULOMB P.: Réflexions sur la structure des groupements agricoles d'exploitation. (Rozważania o strukturze eksploatacyjnych zjednoczeń rolniczych). Economie Rurale, Paryż 1963, nr 55, s. 61—69.

Od roku 1962 istnieje we Francji nowy rodzaj stowarzyszeń w rolnictwie pod wyżej wymienioną nazwą. Ich celem jest usankcjonowanie prawne wspólnego gospodarowania przez kilku przedsiębiorców rolnych na warunkach podobnych do stosowanych w gospodarstwach rodzinnych. Konieczność prawnego uregulowania wspólnego gospodarowania powstała w wyniku występowania od kilkunastu lat zjawiska koncentracji produkcji podejmowanej z inicjatywy właścicieli gospodarstw. Autor opisuje szereg wypadków łączenia kilku gospodarstw, co ściślej biorąc,

nosi wszelkie cechy tzw. kooperacji. Trwałość takich związków organizacyjnych była różna, a to w zależności od stawianych celów. Zdaniem autora bardziej trwałymi mogą okazać się takie zjednoczenia, których działalność będzie oparta o wspólnie włożony kapitał inwestycyjny (np. mleczarnia).

Autor zwraca uwagę, że czynnikiem pobudzającym do kooperacji gospodarstw może być także integracja pionowa ze strony przedsiębiorstw przetwórczych czy usługowych.

Economic and Sociological Aspects in Raising Czechoslovak Agriculture to the Level of Industry (Ekonomiczne i socjologiczne aspekty podnoszenia czeskosłowackiego rolnictwa do poziomu przemysłu). Za socialist.czeskuju s.elsko choziajstwiennoju Nauku, Praga 1963, nr 4, s. 325—354. Streszczenie rosyjskie, niemieckie i francuskie.

Omawiany artykuł stanowi syntetyczne ujęcie ocen i wniosków na powyższy temat, publikowanych w latach 1962 i 1963 w czasopiśmie "Zemledska Ekonomika" i innych czasopismach przez 19 autorów. Zawiera następujące rozdziały:

Charakterystyczne cechy socjalistycznej industrializacji w rolnictwie, przy czym omawiane są: trend produkcji rolnej i przemysłowej, wydajność pracy w rolnictwie i przemyśle, inwestycje w tych działach gospodarki, siły robocze w rolnictwie. Intensyfikacja i industrializacja w rolnictwie. Rozwój społecznego podziału pracy i specjalizacja. Industrializacja rolnictwa i sprawa siły roboczej. Przemysłowe formy wynagradzania i organizacji pracy w rolnictwie. Dwie formy socjalistycznej własności — spółdzielcza i państwowa. Socjalne i kulturalne problemy w industrializacji rolnictwa. Kultura życia na wsi. Osiedle w socjalistycznej wsi.

W omawianych problemach dominują dwa akcenty. Akcent ekonomiczny wyraża się w podkreśleniu roli koncentracji produkcji i jej intensyfikacji, biorąc pod uwagę specjalizację przy wykorzystaniu miejscowych warunków. Akcent socjologiczny wyraża się w wykazaniu roli czynnika wysoko wykwalifikowanej, dobrze wynagradzanej pracy i odpowiednich warunków bytowych.

EIDMAN V. R., LINGLE J. C., CARTER H. O.: Optimum fertilization rates for crops with multi-harvest periods (Optymalizacja nawożenia pod zbiory w produkcji o długim okresie zbiorów) *Journal of Farm Economics*, Boston 1963 nr 4, s. 823—830.

Tematem poruszonym w artykule jest zbadanie efektywności nawożenia w warunkach, gdy zbiór wytworu dokonuje się nie jednorazowo w krótkim przeciągu czasu, lecz w ciągu długiego okresu cyklu produkcyjnego. Analiza oparta jest na zbadaniu efektywności nawożenia pod zbiory w różnym okresie — melonów, pomidorów i ogórków; metoda ta może być stosowana i do innych wytworów produkowanych w długim cyklu produkcyjnym.

Dla zbadania omawianego zagadnienia autorzy konstruują model funkcji produkcji przedstawiony w podstawowych zarysach. Czynniki czasu przyjmowany jest jako zmienna niezależna. Metoda przyjęta przez autorów pozwala na obliczenie efektywności nawożenia jednym lub wszystkimi składnikami nawozowymi produkcji ze zbioru ściśle określonego w czasie, jak i ze zbiorów w całym cyklu produkcyjnym.

Istotnym warunkiem jest występowanie określonego poziomu zmieniających się cen w sezonie, lub umowne przyjęcie takiego poziomu.

JAGIELSKI M.: Rolnictwo w 1963 r. i zamierzenia na rok 1964. Nowe Drogi, Warszawa 1964, nr 1, s. 23—37.

Pomimo niesprzyjających warunków atmosferycznych ogólny bilans produkcji roślinnej można ocenić pozytywnie ze względu na korzystne plony zbóż, wysokie plony ziemniaków, znaczny postęp w produkcji warzyw, poprawę sytuacji paszowej.

Mniej pomyślna jest sytuacja w hodowli. Spis czerwcowy wykazał spadek pogłowia trzody chlewnej prawie o 2 mln sztuk. Znacznie zmniejszyła się produkcja macior i produkcja prosiąt. W hodowli bydła natomiast zarysowała się lepsza sytuacja. Obecnie pogłowia bydła wynosi prawie 10 mln sztuk przy znacznie wyższej niż w latach ubiegłych wadze bydła, chociaż z powodów nadal występujących braków paszowych nastąpił spadek mleczności.

Dalsze rozszerzanie zasięgu planowego oddziaływania środkami pol'ityki gospodarczej na wyniki produkcyjne (zaopatrzenie w nawozy i materiał siewny kwalifikowany, pomoc agrotechniczna, zaopatrzenie w pasze itp.) pozwala optymistycznie ocenić osiągnięcia produkcyjne rolnictwa w roku 1964. Szczególną wagę czynnik rządowe przywiązują bodźcom ekonomicznym.

Nie tylko środki produkcji, lecz i prawidłowa organizacja produkcji rolnej daje możliwość zwiększania intensyfikacji rolnictwa. Wiąże się to z szeroką rozbudową wszelkiego rodzaju usług dla rolnictwa.

W końcu atykułu omówione są zadania na rok 1964 postawione państwowej gospodarce rolnej oraz zagadnienia szkolenia rolników, m. in. przez upowszechnienie stosowania agrominimum.

JAGIEŁŁO E.: Zmiany w strukturze zasiewów w ostatnich latach. Nowe Rolnictwo, Warszawa 1963, nr 20, s. 7—10.

Obfity materiał statystyczny przytoczony przez autora odnośnie dynamiki struktury zasiewów w latach 1961—1963 w ujęciu ogólnopaństwowym jak i w przekroju wojewódzkim nie daje podstaw do sądzenia o jakimś wyraźnym kierunku zmian. Najbardziej istotne zmiany ujawniły się w zmniejszeniu procentu upraw zbóż z 60,4 do 58,8%, oraz w szczególności żyta z 34,0 do 30,7%. Natomiast wzrósł udział pszenicy z 8,9 do 9,6% oraz jęczmienia z 4,0 do 4,3%. Inne zasadnicze zmiany raczej nie dają się zauważyć. Szczególnie można to powiedzieć o danych wojewódzkich, gdzie powierzchnia zasiewów oscyluje dookoła stałego poziomu. Bardziej wyraźne tendencje dają się zauważyć w państwowej gospodarce rolnej, gdzie zarysowuje się wzrost procentu zasiewów pszenicy z 10,5 do 13,2%, natomiast spada udział żyta z 19,6 do 15,3%. Jednocześnie wzrósł procent upraw pastewnych z 29,0 do 32,4%.

Ogólnie biorąc wydaje się, że okres trzyletni nie może świadczyć z dostateczną pewnością o stałości zmian dokonujących się w strukturze zasiewów, raczej należy domniemywać pod tym względem dość dużą przypadkowość, szczególnie w gospodarce chłopskiej.

JEREMIEJEW K.: Ekonomiczeskaja ocenka kapitalnych włożenij w sielskochoziajstwiennoje stroitielstwo (Ekonomiczna ocena inwestycji w budownictwo rolnicze). Ekonomika Sielskowo Choziajstwa, Moskwa 1963, s. 62—69.

Efektywność ekonomika budynków, względnie budownictwa jako procesu, w ciągu którego powstaje nowy budynek, może być rozpatrywana z różnych punktów widzenia. Autor omawia ważniejsze rodzaje takiej oceny, podając jednocześnie odpowiednie przykłady.

1. Przyrost wartości środków trwałych na jednostkę środków pieniężnych (1 rubla) przeznaczonych na inwestycje. Wskaźnik ten ma przedstawiać stopień zaawansowania budowy, tj. tempo w jakim roboty są wykonywane. Przykład podany przez autora wskazuje, że na ogólną ilość stojących do dyspozycji środków finansowych wykonawstwo w ciągu roku przedstawiało się następująco: zakończone budowle 46—50%, niezakończone budowle 13—20%, środki w obrocie 41—30%.

2. Obniżenie kosztów własnych budowlanych obiektów. Kosztorysową wartość budynków określa się według kosztu obliczonego na określoną jednostkę odniesienia (na 1 sztukę bydła, na 1 m² powierzchni użytkowanej, na 1 m² budynku, na jednostkę produkcji), przy czym bierze się pod uwagę okres trwałości budynku. Jednakże wykonawca inwestycji przez porównanie ustalonych według norm kwot kosztorysowych z kwotami wydatkowanymi w innych dobrze wykonanych budynkach może osiągnąć odpowiednie oszczędności.

3. Obniżenie nakładów na eksploatację budynków. Do tych wydatków należą: amortyzacja, remont bieżący i kapitalny. Wielkość tych nakładów określa się na okresy roczne, a zatem zależy od całości okresu użytkowania budynku.

Uwzględnienie w normach kosztorysowych okresu trwania budynku daje podstawy do obniżania nakładów eksploatacyjnych.

W końcu autor wypowiada pogląd, że przyspieszenie obrotu środków na inwestycje budowlane jest głównym warunkiem oszczędności jednorazowych nakładów. Dlatego korzystniejsza jest budowa obiektów przeznaczonych na krótki okres, około 20 lat.

KIELKIEWICZ J.: Warunki ograniczenia pogłowia koni w gospodarce chłopskiej. Wieś współczesna, Warszawa 1963, nr 12, s. 65—71.

Każde obniżenie stanu pogłowia koni stwarza znaczne oszczędności w paszach, co pozwala na rozwój innych gałęzi produkcji zwierzęcej. Autor szczególnie rozważa warunki zastąpienia konia przez mechaniczne środki siły pociągowej. Wskazuje na to, że w dążeniu do ograniczenia pogłowia koni należy stworzyć warunki zabezpieczenia mechanicznych środków transportu nie tylko do prac polowych związanych bezpośrednio z produkcją, lecz także do wszelkiego rodzaju lokomocji umożliwiającej kontakt rolnika ze światem. W tym celu należy zwiększyć podaż na w. eś motocykli, lekkich samochodów osobowo-towarowych i rowerów.

Jednakże główną rolę w zastępowaniu konia siłą mechaniczną mogą odegrać następujące poczynania polityki gospodarczej: usprawnienie usług świadczonych na rzecz gospodarstw w wykonywaniu prac polowych przez kółka rolnicze, POM itp.; ekonomiczne skalkulowanie stawek opłat za usługi świadczone przez kółka rolnicze i POM; sprawniejsze zaopatrzenie wsi w artykuły pierwszej potrzeby i środki produkcyjne; rozbudowa transportu osobowego i towarowego dla komunikacji lokalnej i dostaw; poprawienie stanu i rozbudowa dróg; zelektryfikowanie wsi.

KOGAN E.: Perspektywne technologiczne karty (Perspektywne technologiczne karty). *Ekonomika Sielskovo Choziajstwa*, Moskwa 1963, nr 9, s. 56—64.

W charakterze próby są wprowadzone do gospodarstw perspektywne technologiczne karty. Są to jakby tak zwane „karty pól”, uzupełnione szeregiem danych pokazujących stosowanie określonej mechanizacji, harmonogramu pracy, norm agrotechnicznych. W założeniu swym karty te mają obejmować cały proces techniczny i technologiczny produkcji.

Z artykułu jednak nie wynika jasno charakter tych kart — czy jest to rodzaj schematu (formularza), według którego gospodarstwo ma samo planować proces technologiczny, czy też jest to dokument zawierający „typowe” normy technologiczne do zastosowania. Niejasność pogłębia się jeszcze tym, że w artykule przytoczono porównawcze dane wynikające z zastosowania tych kart.

Całość omawianego materiału dotyczy produkcji roślinnej. W nagłówku artykułu jest zapowiedź opracowania analogicznych kart do mechanizacji prac na fermach hodowlanych.

Ogólnie biorąc, niezależnie od niedomówień, o których mowa wyżej, artykuł powinien wzbudzić zainteresowanie.

LINDBERG S.: Problem paszowy. *Nowe Drogi*, Warszawa 1963, nr 10, s. 40—46.

Autor rozpatruje problem paszowy w Polsce na tle produkcji zbóż i ziemniaków oraz rozwoju pogłowia, główną jednak uwagę poświęca zagadnieniu przemysłu paszowego. W nim widzi jeden z główniejszych środków stopniowego rozwiązywania problemu zbożowego.

Podkreśla, że skierowanie w ramach pomocy dla rolnictwa koncentratów wysokobiałkowych i pasz przemysłowych o średniej zawartości białka powstrzyma spadek hodowli trzody oraz umożliwi wzrost hodowli bydła i produkcji mleka.

Artykuł podaje dużo materiału informacyjnego odnośnie produkcji różnych asortymentów pasz, jak mieszanek pasz, drożdży pastewnych, mączek zwierzęcych i rybnych, suszu z roślin zielonych, antybiotyków paszowych.

Metodika ustanowienia optymalnych rozmiarów sowchozów i ich wewnątrzgospodarczych podziałów. (Metodyka określenia optymalnych obszarów sowchozów i ich wewnętrzno-gospodarczego podziału). *Ekonomika Sielskovo Choziajstwa*, Moskwa 1963, nr 9, s. 88—103.

Wszelchwiązkowy Naukowo-Badawczy Instytut Ekonomiki Rolnictwa oraz Instytut Ekonomiki Akademii Nauk ZSRR przy współudziale terenowych placówek badawczych i praktyków opracował podstawy określenia optymalnych rozmiarów sowchozów. Artykuł podaje jako uzasadnienie konieczności podjęcia tego rodzaju pracy przypadkowość w tworzeniu jednostek, co powodowało ich wadliwą organizację.

Podstawą do określenia optymalnej wielkości była analiza wyników przodujących sowchozów za ostatnie trzy lata, uwzględniając specyfikę rejonów, specjalizację, kierunki produkcji, towarowość, uzbrojenie w nowoczesną technikę, powiązanie z przetwórstwem i przemysłem, warunki bytowe załogi itp.

Artykuł szczególnie omawia optymalne rozmiary szeregu szczególnych składowych części: brygady traktorowo-polowej, fermy hodowlanej — bydła, trzody, owiec; fermy wydzielonej. Na tej podstawie podaje zasady określania optymalnego obszaru

sowchozu jako jednostki pod wspólnym zarządem. W końcu omówione są zasady przechodzenia sowchozów na nową organizację w wypadku tworzenia innych jednostek.

MOISIEJENKO N. A.: **K woprosu ob ustanowlenii optimalnowo sootnoszenija miezdu nakoplenijem i potreblenijem w kolchozach.** (W sprawie określenia optymalnego stosunku pomiędzy akumulacją i spożyciem w kolchozach). Wiestnik Leningradzki Uniwersytetu, Leningrad 1953, nr 23 s. 17—29. Streszczenie angielskie.

Problem polega na tym, że w kolchozach dochód realny uzyskuje się nie z dwóch źródeł, jak u pracujących w sektorze państwowym, tj. z funduszu płac i ze społecznego funduszu spożycia, lecz istnieje jeszcze trzecie źródło — działka przyzagrodowa. W perspektywie udział dochodu z działki przyzagrodowej będzie ulegać zmniejszeniu, aż do całkowitego jego zaniku. Jednakże nie oznacza to zmniejszenia dochodów realnych kolchoźników. Przeciwnie, dochody realne przy skasowaniu działki przyzagrodowej zwiększają się, gdyż wydajność pracy na jednego zatrudnionego z uspołecznionej produkcji jest o wiele większa niż z indywidualnej.

Chociaż obecnie jeszcze w kolchozach istnieje przeciwstawność akumulacji i spożycia, to jednak w perspektywie nastąpi całkowita zgodność interesów kolchoźników w rozwijaniu akumulacji jako podstawowego źródła funduszu spożycia. Wzrost wydajności pracy ma stanowić jedynie kryterium przy podziale globalnego dochodu na część akumulowaną i spożywaną.

Autor przytacza dużą ilość materiału liczbowego ilustrującego akumulację i opłatę pracy w kolchozach.

PADBERG K., SCHOLZ, M.: **Der Marktanteil der landwirtschaftlichen Betriebsgrößen in der Bundesrepublik.** Towarowość gospodarstw rolnych różnej wielkości w NRF). Berichte über Landwirtschaft, Hamburg 1963, nr 3 s. 426—446. Streszczenie angielskie i francuskie.

Grupy gospodarstw jakie zostały wyodrębnione w przeprowadzonych badaniach obejmują wielkości 0—5, 5—10, 20—50 i ponad 50 hektarów. Towarowość tych gospodarstw została obliczona w wartości pieniężnej i w stosunku procentowym dla wszystkich podstawowych wytworów w produkcji roślinnej i zwierzęcej. Daje to obraz zmiennej struktury towarowości różnych wytworów w zależności od wielkości gospodarstw.

Ponadto został scharakteryzowany ogólny poziom towarowości badanych gospodarstw. Przyjmując ogólną ilość masy towarowej równą 100, poszczególne grupy gospodarstw uczestniczą w podaży w następujących rozmiarach: gospodarstwa do 10 ha — 35%, od 10 do 20 ha — 30%, powyżej 20 ha — 35%.

Powyższy stosunek udziału w towarowości jest zbliżony do stosunku powierzchni użytków rolnych, jaką w ogólnym obszarze użytków w kraju zajmują te grupy. Znaczy to, że zgrubsza biorąc, stopień towarowości jednego hektara w gospodarstwach chłopskich jest zbliżony we wszystkich grupach wielkości; jedynie w gospodarstwach poniżej 5 ha występuje relatywnie niższa towarowość (15% masy towarowej przy 20% użytków rolnych).

Autorzy zwracają uwagę, że taka struktura towarowości stwarza szczególne zadanie w zakresie organizacji obrotu towarowego.

RASKIN G.: **Kapitalnyje włożenija i ich effiektivnost' w sielskom chozajstwie.** (Inwestycje w rolnictwie ZSRR i ich efektywność). Ekonomika Sielskowo Chozajstwa, Moskwa 1963, nr 11, s. 36—50.

Omawiany artykuł stanowi wykład autora na zaocznym uniwersytecie, przedstawiający w sposób treściwy całokształt zagadnienia inwestycji rolnych w Związku Radzieckim od roku 1918. Kierunki inwestycje pokazane są dla poszczególnych pięcioletek. Z ogólnej ilości wydanych w tym okresie sum (bez stała podstawowego i zalesień) 60% stanowią inwestycje podstawowe na budownictwo, melioracje, elektryfikację i plantacje trwałe oraz 35% na maszyny, narzędzia i środki lokomocji. W pierwszej pięcioletce suma wydatków na inwestycje wynosiła zaledwie 1,1 mld rubli, przy tym 75% tej kwoty stanowiły wydatki na inwestycje podstawowe, 23% na mechanizację. W następnych pięcioletkach struktura wydatków na inwestycje ulegała zmianie, w szczególności w ostatniej, szóstej pięcioletce (1956—1960) inwestycje wynosiły ogółem 23,3 mld rubli, w tym 56% na inwestycje podstawowe, oraz 41% na mechanizację.

Powyższe inwestycje obejmują wydatki, które zabezpieczają reprodukcję prostą i rozszerzoną. Jednakże ogólny rozmiar środków trwałych czynnych w produkcji nie jest określony sumą nakładów inwestycyjnych, lecz wartością bilansową środków trwałych. Gdy w latach 1918—1961 suma nakładów inwestycyjnych łącznie ze stałem podstawowym wynosiła 85 mld rubli, wartość środków trwałych w 1961 r. wynosiła 48 ml rubli.

Obok ogólnej charakterystyki przebiegu inwestycji w rolnictwie ZSRR w omawianym okresie, autor podaje podstawy teoretyczne obliczeń a efektywności inwestycji. W szczególności zwraca uwagę, że badania efektywności inwestycji powinny uwzględniać zarówno efektywność istniejących środków trwałych, jak i efektywność dodatkowego uzupełniającego inwestowania.

ROMANCZENKO A.: *Ekonomika proiżwodstva ziarna.* (Ekonomika produkcji zbóż). Ekonomika Sielskowo Choziajstwa, Moskwa 1963, nr 9, s. 27—40.

Najbardziej istotne zmiany w produkcji zbóż w Związku Radzieckim zaznaczyły się od 1949 do 1962 roku. Obszar zasiewów wzrósł do 134 mln ha. Plony wzrosły z 7,7 do 10,9 q z 1 ha, produkcja wzrosła z 80,9 do 147,4 mln ton. Znaczne zmiany dokonały się w rozmieszczeniu produkcji: w latach 1949—1953 w obwodach syberyjskich i w Kazachstanie zebrano 30% ogólnej produkcji Związku Radzieckiego, zaś w latach 1954—1961 udział ten wzrósł do 54%.

W stosunku do potrzeb krajowych na wyżywienie ludności i na paszę podane wyżej ilości produkcji zbóż są niewystarczające. Dla wyrównania braków zwiększenie produkcji zbóż powinno w ciągu lat 1963—1966 wynosić 10% rocznie. Jest to zadanie trudne, lecz zdaniem autora wykonalne. Źródło zwiększenia produkcji zboża upatruje autor w nieznacznym już powiększeniu powierzchni zasiewów, w zwiększeniu plonów przez lepszą agrotechnikę i w zastosowaniu wysokopiennego ziarna siewnego. Duże znaczenie przypisuje się zwiększeniu produktywności pracy przy produkcji zbóż oraz zmniejszeniu kosztów własnych.

Artykuł podaje dużą ilość danych statystycznych z omawianego zakresu.

STRUŻEK B.: *Polityka agrarna w świetle strukturalnych przemian rolnictwa polskiego.* Ekonomista, Warszawa 1963, nr 4 s. 775—790. Streszczenie rosyjskie i angielskie

Polityka agrarna powinna być nastawiona na konsekwentne rozwiązywanie strukturalnych problemów rolnictwa. Z tych względów autor rozpoczyna swój artykuł od szczegółowego omówienia strukturalnych przemian rolnictwa polskiego w latach 1938—1962.

Przedstawia ewolucję struktury agrarnej gospodarstw indywidualnych w tym okresie w grupach wielkości do 5 ha, 5—10 ha oraz powyżej 10 ha, wykazując dwie fazy tego procesu, których granicą jest rok 1950. W pierwszej fazie (1938—1950) następuje proces ześredniczenia gospodarstw, w drugiej fazie (1950—1962) — proces rozdrabniania

Rola czynnika ziemi w wytwórczości rolnej z biegiem lat zmienia się: chociaż absolutny udział ziemi w strukturze sił wytwórczych rolnictwa zmniejsza się, to jednocześnie postęp techniczny powoduje względny wzrost znaczenia czynnika ziemi. Rolnictwo polskie wkracza w okres charakteryzujący się nie obfitością, lecz deficytem siły roboczej, chociaż w różnych częściach kraju przedstawia się to bardzo niejednolicie.

W końcu autor omawia nową strukturę siły wytwórczych i nową technologię w rolnictwie, ilustrując to szeregiem danych statystycznych i wykresów.

ZAWADZKI J.: *Dyskusja w kwestii warstw drobnych producentów we współczesnym kapitalizmie.* Ekonomista, Warszawa 1963, nr 6, s. 1125—1154. Streszczenie rosyjskie i angielskie.

Omawiając przemiany dokonujące się w kapitalizmie w warstwach drobnych producentów autor ma na myśli produkcję rzemieślniczą i rolniczą w krajach Europy Zachodniej i w USA.

W rzemiośle dostrzega przechodzenie w coraz większym stopniu z działalności produkcyjnej do działalności usługowej (instalacje, naprawy), przy czym liczba samodzielnych przedsiębiorstw ulega zmniejszeniu, natomiast powiększa się sposób zarabkowania w formie „procederu”

W rolnictwie Zachodniej Europy i w USA w dużym tempie dokonuje się likwidacji drobnych gospodarstw rolnych. Obok tego zastosowanie postępu technicznego i mechanizacji przy równoczesnej drożyznie siły roboczej zmusza gospodarstwa, które dotychczas korzystały z tej siły, do przekształcenia się w swoistego typu gospodarstwa rodzinne. Pomimo tego proces koncentracji produkcji w rolnictwie powoduje, że formy kapitalistyczne produkcji są nadal dominujące. Następuje więc z jednej strony proletaryzacja najmniejszych gospodarstw, zmuszonych do zarobkowania ubocznego — analogicznie jak nasi chłopci-robotnicy — z drugiej strony kapitalistyczna gospodarka rolna wobec niskich dochodów oparta jest na systemie subwencji i dofinansowania w różnej formie.

W końcu artykułu autor rozważa zagadnienie renty gruntowej, podkreślając duże znaczenie jej w procesie rozwarstwiania gospodarstw rolnych.

Opr. Wł. Nowicki i A. Zabko-Potopowicz

